

DÜNYA EKONOMİSİNDEN KÜRESEL EKONOMİYE

Bu sunu, Prof. Dr. Mehmet karagül'ün dünya ekonomisi kitabından, prof. Dr. Mahmut masca tarafından hazırlanmıştır.

KÜRESELLEŞME VE KÜRESELLEŞTİRİLME TARTIŞMALARI

- Eski Türkçe *cihanşümul*, yeni Türkçe *küresel*, İngilizce kökenlisi *globalleşme* olan ve son yıllarda Dünya'nın aldığı yeni yapıyı anlatmaya çalışan bu kavramlar, günümüzde çok sık kullanılmasına rağmen, toplum kavramının gerçek anlamından oldukça uzak gözükmektedir.
- **A. Küreselleşmeyi Tanımlamak ve Anlamak**
- Küreselleşme olgusu yansız bir kavram olup genel anlamda; *küre üzerindeki her türlü iletişim ve ulaşım imkânlarının artması, buna bağlı mal, hizmet ve finansal sermayenin hareketliliğinin çoğalması, üretim ve tüketim kalıplarının benzeşmesi ile kültürel etkileşimin yoğunlaşması* şeklinde tanımlanabilir.
- Ancak yaşanan bu sürecin homojen bir yapıda olduğunu söyleyebilmek olası değildir. Çünkü yaşanan küreselleşme sürecinden en üst düzeyde faydalanma çabasında olan etkin merkezlerin, her türlü hâkimiyet alanını genişleterek, küreselleşmenin doğurduğu fırsatları menfaate çevirdikleri görülmektedir.

- Dünyadaki güç dağılımının homojenlikten uzak olması, küreselleşmenin çok yönlü ve karşılıklı değil, tek yönlü bir süreç olarak yaşanmasına yol açmaktadır. Bu da netice itibariyle, Dünya'daki güçlü ülkelerin; kültürel, ekonomik, siyasi ve askeri etkinlik sahasını, kendi alanının dışına taşıyarak, Küre'nin geri kalanına yayılmasına neden olmaktadır.
- Böyle bir yapısal değişim, karşımıza etkinlik sahasını genişletenlerden oluşan KÜRESELLEŞENLER ve mevcut etkinlik sahasını daraltmak zorunda kalanların teşkil ettiği KÜRESELLEŞTİRİLENLERİ çıkarmaktadır.

Küreselleşme Türleri

- **Konusu İtibariyle Küreselleşme Türleri**
- Bu çerçevede küreselleşmeyi etkinlik alanına göre; iktisadi, siyasi, kültürel ve askeri olmak üzere temelde dört başlıkta ele almak mümkündür.
- **İktisadi Küreselleşme**
- *Dünya ekonomisi*, farklı devletlere göre ayrılmış üretim ve tüketim kalıplarından oluşan iktisadi birimlerin toplamından oluşmaktadır. Oysa *küresel ekonomi*, bütün küreye ait yeknesaklık arz eden üretim ve tüketim kalıpları ile bu konularla ilgili tek tip yasal düzenlemelerden oluşan bütüncül bir ekonomik yapıyı ifade etmektedir.
- Dünya ekonomisinden, Küresel ekonomiye geçiş yapan ekonomik birimler, öncelikle kendi aralarındaki ayrışmayı sağlayan, engelleri bir bir bertaraf etmektedir. Söz konusu engelleri; ülke sınırlarını oluşturan siyasal engeller, gümrük sınırlarını oluşturan ekonomik engeller, değerler sistemindeki farklılıktan kaynaklanan kültürel engeller, ulaşım ve iletişimin önündeki fiziki engeller ile farklı düzenlemelerden kaynaklanan yasal engeller olarak sıralamak mümkündür.

Siyasi Küreselleşme

- Yaşanan siyasal küreselleşme neticesinde ülkelerin yönetim şekli itibariyle birbirlerine benzeşmesi yanında, birbirlerinden bağımsız hareket etme imkânları daralmaktadır. Bu da netice itibariyle, küresel boyutta giderek homojenleşen bir siyasal örgütlenmeyi beraberinde getirmektedir.
- Küre üzerinde yaşanan ortak siyasal tavır belirleme şeklindeki politik küreselleşme, büyük ölçüde merkezi ülkelerin kendi siyasal beklentilerini değişik şekillerde az gelişmiş ve geliştirmekte olan ülkelere dayatması şeklinde yaşanmaktadır. Bu süreçte, gelişmiş ülkelerin en çok yaralandığı milletlerarası kuruluşlar; Birleşmiş Milletler Teşkilatı, Uluslararası Para Fonu ve Dünya Ticaret Örgütüdür.

Kültürel Küreselleşme

- Bugün Küre'nin hemen yer yerinde, "hamburger" yenir hale gelmesi, Coca cola'nın kürenin ortak içeceği olma özelliği kazanması, giysi olarak yöresel kıyafetlerin yerine; pantolon, ceket, gömlek hatta Blue jean giyilmesini, kültürel küreselleşmenin önemli göstergeleri olarak değerlendirmek mümkündür.
- Ancak yaşanan söz konusu kültürel küreselleşmenin de homojen bir süreç olduğunu söylemek mümkün değildir. Çünkü milyarlarca insan, teknolojiyi ve TV'yi ve interneti yöneten çok az sayıdaki insanın izletmek istediklerini izlemekte, duyurmak istediklerini duymakta ve okutmak istediklerini de okumaktadırlar. Dolayısıyla yaşanan kültürel küreselleşme, kitle iletişim araçlarına sahip olan güçlü merkezi ülkelerin, yine bu araçlarla Dünya'nın geri kalanına kendi kültürel değerlerini, Evren'in ortak değerleri olarak sunması şeklinde gerçekleşmektedir.

Askeri Küreselleşme

- Askeri küreselleşme, dünyadaki güç merkezlerinin, askeri hâkimiyet alanlarını kendi milli sınırlarının dışına taşımak amacıyla ikili veya çok taraflı antlaşmalarla genişletmesidir. Mesela birçok sanayileşmiş ülke, çoğu zaman baskı veya küçük menfaatler karşılığında ikili antlaşmalarla az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde askeri üst kurabilmektedirler. Ayrıca aynı devletlerin büyük denizlerde bulundurdıkları askeri donanmaları da bu kapsamda ele almak mümkündür.
- Askeri küreselleşmenin bir başka şekli ise Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın Güvenlik Konseyi tarafından alınan kararlarla gerçekleşmektedir. Güvenlik Konseyi; her birinin veto hakkı olan ABD, Rusya, Çin, İngiltere ve Fransa'dan oluşan beş daimi ve altı değişken üye ile karar alabilmektedir. Söz konusu konsey, Dünya'nın herhangi bir yerine askeri müdahale kararı alabilme yetkisine sahiptir. Mevcut yapıyla, daimi beş üyenin istemediği hiçbir karar alınamadığı gibi, ilgili ülkelerin ortak çıkarlarının gereği kararlar alınarak dünyadaki istedikleri her bölgeye basit ve suni nedenlerle müdahale edebilmektedirler.

Gerçekleşme Şekline Göre Küreselleşme

- Küreselleşme sürecini alanı itibariyle sınıflandırdıktan sonra, oluşum şekli yönüyle de ele almakta yarar bulunmaktadır. Bu itibarla küreselleşmeyi, kendiliğinden gerçekleşen *doğal küreselleşme* ve belli bir amaç doğrultusunda bilinçli şekillendirilen, *yönlendirilen küreselleşme* olarak ikiye ayırmak mümkündür.
- **Doğal Küreselleşme**
- Kendiliğinden küreselleşme süreci olarak da algılanabilecek olan *doğal küreselleşme*, ilmi ve teknolojik altyapının zenginleşerek yaygınlaşması neticesinde özellikle iletişim ve ulaşım araçlarının yaygınlaşması ile ortaya çıkan, küresel hareketlilik ve yeme, içme, barınma hatta düşünce tarzı itibariyle tek tip yaşantı tarzının giderek yaygın hale gelmesi şeklinde tarif edilebilir.

Yönlendirilen Küreselleşme

- Yönlendirilen küreselleşme hareketi ise Yerkürenin tamamı üzerinde hesap yapma gücünü ve hakkını (!) kendinde gören sanayileşmiş merkezi devletlerin, bu güçlerini kullanarak Dünya üzerindeki ekonomik, siyasi, kültürel ve askeri hâkimiyetlerini genişletme çabası olarak değerlendirilebilir.
- Esas itibariyle Doğal Küreselleşmenin doğurduğu fırsatların tamamını kendi lehlerine çevirme amacıyla olan merkezi devletler, bu amaçlarına ulaşabilmek için genelde Neo-liberal eksenli politikaları az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere dayattıkları bilinen bir gerçektir. Kamunun her alandaki etkinliğinin azaltılmasını ve her yönden dışa kontrolsüz denebilecek düzeyde açık olmayı gerektiren bu politikalar sayesinde merkezi ülkeler, yayılmacı hedefleri için uygun ortamı kurmuş olmaktadır.

Küreselleşme ve Bölgeselleşme

- Bölgeselleşme olarak tanımlanan Dünya'nın belli bir coğrafyasındaki ekonomik, siyasi ve kültürel işbirliği hareketlerini küreselleşmenin karşıtı bir oluşum gibi gören yaklaşımlar olduğu gibi, küreselleşmeyle aynı doğrultuda gelişen bir uluslararası ilişkiler şekli olduğunu iddia eden görüşler de mevcuttur.
- Söz konusu yaklaşımların ikisini de belli ölçüde haklı gerekçelere dayandırılabilceğini belirtmek isteriz. Bölgesel işbirliğine dayalı uluslararası oluşumların birincil hedefi, ilgili coğrafyada işbirliğine giderek bölge içi sinerji oluşturmak suretiyle, diğer küresel ve bölgesel güçlere karşı daha dirençli olabilmektir. İkincil hedef ise oluşacak yeni güç merkezi ile işbirliğine dâhil olan ülkelerin küre üzerindeki çıkarlarını koruma ve yeni menfaat alanları oluşturabilmektir. Diğer bir ifade ile böyle bir bölgeselleşme hareketini, küreselleşmeye doğru atılan ilk adım olarak değerlendirmek de mümkündür.

Küreselleşirken Etnik ve Dini Ayrışma

- Birleşmiş Milletler Teşkilatı 1945 yılında kurulduğunda henüz 51 olan devlet sayısı, bugün Teşkilatın bağımsız devlet olarak kabul ettiği ülkeler bazında 192'ye ulaşmıştır. Ancak kendini devlet olarak ilan edip bazı devletler tarafından da tanınmasına rağmen, henüz BM tarafından tanınmayan siyasal yapılanmaları da eklediğimizde devlet sayısı bugün için 222'ye ulaşmış durumdadır.
- Bu rakamın önümüzdeki dönemde çok daha hızlı bir biçimde artacağından da hiçbir şüphe bulunmamaktadır. Çünkü günümüzde yaşanan ve dahası yaşanacak olan etnik, dini ve mezhep temelli ülke içi ve bölgesel savaşların, mevcut her bir devletin en az ikiye ve üçe bölünmesine neden olacağını dikkate aldığımızda, çok da uzun olmayan bir zaman dilimi sonunda Dünyadaki *devletçik* sayısının 500'ü bulması hiç de hayal değildir.

- Merkezi ülkeler, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki etnik ve dini farklılıkları olan grupları demokratik haklarına(!) sahip çıkmaları konusunda uyarırken, bir anlamda ayrışmalarına zemin hazırlamaktadırlar.
- Buna karşılık kendilerinin bırakın ayrışmayı, tam tersi yönde bölgesel işbirliği hareketlerine girişerek; güç kazanma ve küresel oyuncu olma çabası içinde oldukları görülmektedir. Dolayısıyla az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşanan etnik ve dini temelli ayrışmalar, küreselleşmenin olmazsa olmazı iken, bölgeselleşmenin zıddı bir süreçtir.

Milli Devletten, Küresel Devlete mi?

- Küreselleşmeyle birlikte *milli devlet* yapılanmaları sıkça sorgulanır hale gelmiştir.
- **Devlet Yapılanmasının Amacı ve Oluşumu**
- Esas itibariyle *devleti*, ortak çıkarlar ve değerler etrafında bir arada yaşama kararlığında olan insan topluluğunun siyasal örgütlenme biçimi şeklinde tarif etmek mümkündür.
- Bir siyasi örgütlenmenin *devlet* olarak kabul görmesi için: *millet*, *coğrafi alan* ve *siyasal örgütlenme* olgularının bir arada bulunması şarttır. Bunu aşağıdaki şekilde ifade etmek de mümkündür.
- **Devlet = İnsan topluluğu (millet) + coğrafi alan (vatan) + ortak yaşama iradesi (siyasal örgütlenme)**

- Toplumlari devlet oluşumuna iten asli sebepleri ise aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

- * Dış tehditlere karşı koyabilme arzusu,

- * Ortak yaşama imkânlarının geliştirilmesi,

- * Ortak yaşama maliyetlerinin karşılanması ve

- *Biz ve öteki olma ayrışımını tatmin etme.

- **Devlet Yapılanmasının Aşamaları ve Milli Devlet**

- Geçmiřten bugüne devlet yapılanmaları; şehir devleti, etnik devlet, milli devlet, bölgesel devlet/İmparatorluk ve muhtemel olan küresel devlet olarak sırlanabilir.

- Bugün Dünyada en yaygın olan devlet şekli Milli /Ulus devlet yapılanmasıdır.

- Milli-devlet yapısı, zorunlu askerlik ve kitlesel zorunlu eğitim yoluyla, vatandaşlarının her türlü yerel bağlarının üzerinde bir Milli bağlılığa sahip olmalarını, yani Milli-devlete bağlanmalarını teşvik eden bir idari örgütlenmeye sahiptir.
- Çünkü milli-devlet, varlığını devam ettirebilmek için oluşturduğu “millet” içinde homojenlik sağlamak zorundadır.
- Milli bilinci kuvvetlendirebilmek için; ortak kültürel değerler, ortak yaşama bilinci, tarihi şahsiyetler, bayrak, milli marş ve dış tehditler ile milli devletin doğuşu kavramları topluma ortak değerler olarak verilmeye çalışılır.
- Ayrıca milli devletin devamlılığı için resmi dil, zorunlu askerlik, milli ordu, milli para ve vergi uygulamaları adeta zorunluluk arz etmektedir.

Milli Devletin Sonu mu Geliyor?

- I. ve II. Dünya Savaşlarının ardından fiili sömürgeciliğin ve doğrudan işgallerin nispeten azalmasıyla, ayrıca imparatorlukların dağılmasıyla en üst düzeyde itibar gören milli-devlet yapılanması, son yıllardaki küreselleşme hareketlerinin ardından eleştiri almaya başlamıştır.
- Küresel düzeyde yaşanan ekonomik sistem dönüşümü, sermayenin hâkimiyetinin artması, çok uluslu şirketlerin Dünyayı yönetmeye talip olmaları, gelişmiş ülkelerdeki kar sıkışmaları ve doğrudan ve dolaylı yatırımların çoğalması olguları milli devlet yapılanmasını tehdit olarak gören gelişmelerdendir.
- Gerek siyasal gelişmeler, gerekse iktisadi dönüşümler için milli devlet yapılanması pek de uygun bir sistem olarak kabul edilmemektedir. Çünkü Küre üzerinde iktisadi, siyasi ve askeri hâkimiyet kurma çabasında olanlar için milli –devlet yapılanması gereğinden büyük, dolayısıyla güçlü bir siyasal yapılanmadır. Bu yüzden bir an önce daha küçük parçalara ayrılarak hazmedilmesi kolay yeni siyasal yapılara ihtiyaç duyulmaktadır.

Milli Devleti Tehdit Eden Gelişmeler

- Bunlardan milli devlet yapılanmasını olumsuz etkileyen gelişmeleri aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:
- * İş bölüşümü ve uluslararası üretimin yaygınlaşması,
- * Merkez ülkelerin küreselleşme çabaları,
- * Zengin fakir ayrımının neden olduğu sosyolojik çatışmalar,
- * Biyo-teknolojik devrimin, gelişmekte olan ülkelerin tarımını tehdit etmesi,
- * Uluslararası finans devriminin, milli pazarları tehdit etmesi,
- * Çok uluslu şirketler milli ekonomilerin bebek sanayilerini tehdit etmesi vb. şeklinde sıralanabilir.
- Milli Devlet yapılanmasını tehdit eden diğer gelişmeler ise sera etkisi, çevre kirliliği, uluslararası terör, uluslararası ekonomik krizler ve uluslararası uyuşturucu ve insan ticareti gibi milletlerarası ortak meselelerden oluşmaktadır.

Milli Devlet Neden Hala Gerekli?

- Bugün Dünya'da ağırlığını arttıran küreselleşme süreci, karını en üst seviyeye çıkarabilmek için üretim ve pazar odaklı bir yapılanmayı öngörmektedir. Hep daha ucuza üretip, daha pahalıya satmaya çalışan bu sistemde elde edilen gelirin paylaşımı konusunda hiçbir ciddi kaygı ve tedbir göze çarpmazken, bu konudaki bütün sorumlulukların sivil toplum kuruluşlarına devredildiğine şahit olmaktayız. Bu bağlamda
- Gelirin adil paylaşımının sağlanması,
- Toplum yararına ahlaki değerlere sahip, sosyal sorumluluğu olan insan yetiştirilmesi,
- İç ve dış güvenliğin sağlanması,
- Küresel neo klasik politikaların neden olduğu krizlere karşı ülkede ekonomik istikrarın sağlanması
- Gibi nedenlerle milli devletlere ihtiyaç vardır.
- Öte yandan, ABD, Fransa, İngiltere, Almanya, Japonya, Rusya ve Çin gibi Dünya'yı yöneten ve yönetmeye talip olan merkez ülkeler; **mevcut milli-devlet yapılanmalarını hiç sorgulamaya bile fırsat vermeden kuvvetlendirmeye çalışırlarken**, çevre ülkelere ait milli devletlerin modası geçtiği savı ile etnik ayrışımına tabi tutulması bir çelişki değil midir?